

Kepsut-Yıldızköy Arasında Susurluk Çayı Vadisinin Jeomorfolojisi

Abdullah SOYKAN*

ÖZET

Bu araştırmada, Kepsut-Yıldızköy arasında Susurluk çayı vadisi ve yakın çevresinin, jeomorfolojik özellikleri tespit edilmiş ve haritalanmıştır.

SUMMARY

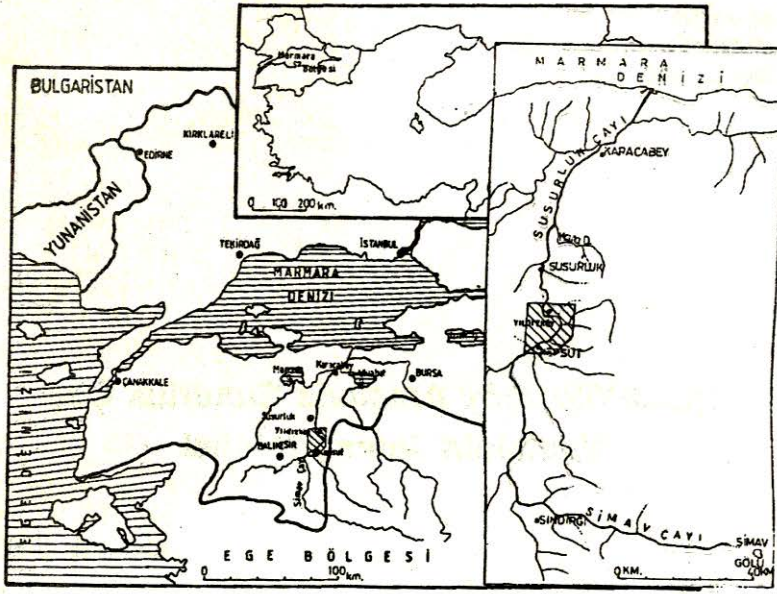
The Geomorphology of The Valley The Susurluk Stream Between Kepsut-Yıldızköy

In this research, the geomorphological characteristics of the valley Susurluk stream between Kepsut-Yıldızköy have been studied and mapped.

GİRİŞ

Araştırmaya konu olan Kepsut-Yıldızköy arasındaki Susurluk çayı vadisi, Marmara bölgesinin, Güney Marmara bölümünün "Karasi Yöresi" olarak adlandırılabilen (Darkot B. - Tuncel M. 1981: 131) bir kesiminde yer alır (Şekil: 1). Bu saha, jeomorfolojik özellikler itibarıyla Kepsut ovası ile yakın çevresi ve Kepsut ovasının kuzeyi ile Yıldızköy arasında gömük menderesli Susurluk çayı vadisi olmak üzere iki bölüme ayrılır (Şekil: 2).

* Araş. Gör.; U.Ü. Necatibey Eğitim Fakültesi, Coğrafya Anabilim Dalı

Şekil: 1

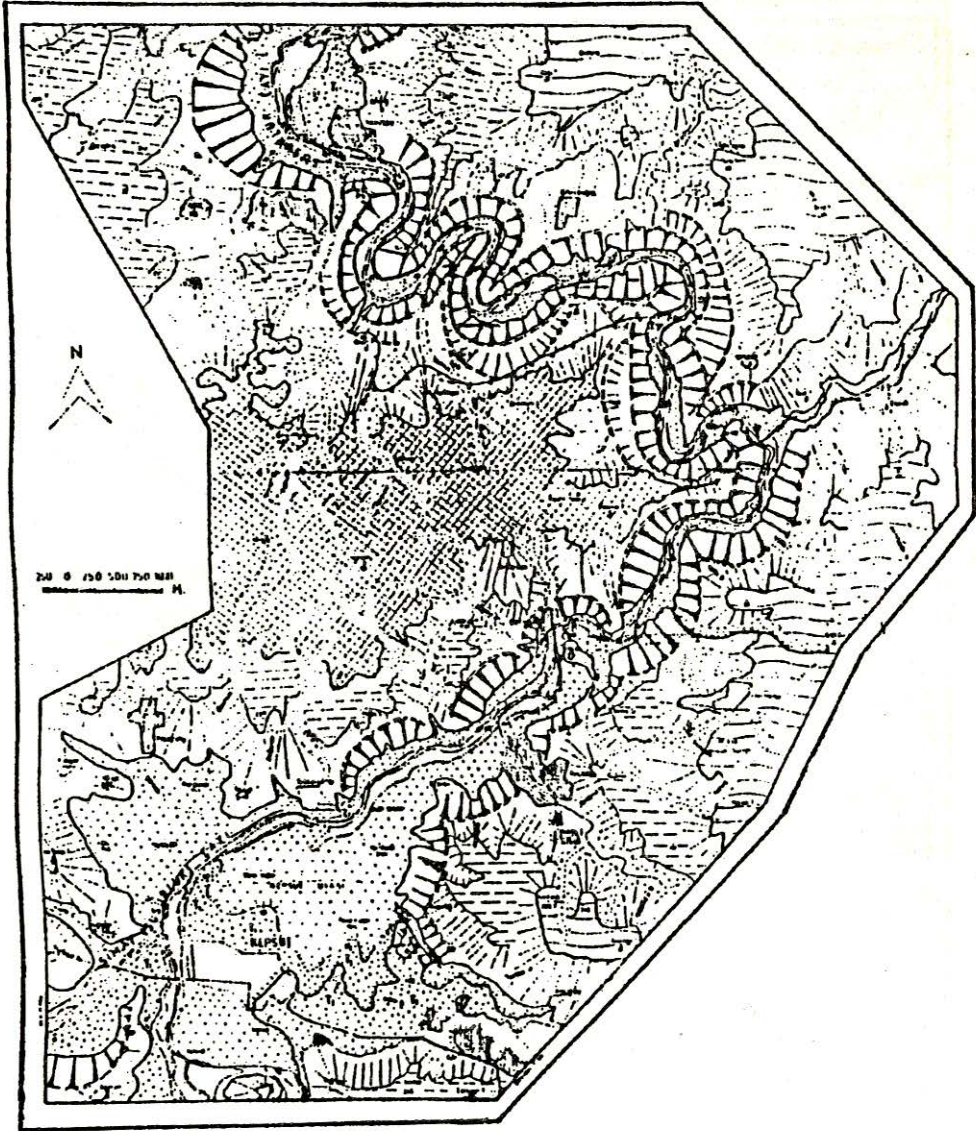
Kepsut-Yıldızköy Arasında Susurluk Çayı Vadisinin Yeri

Araştırma sahasının jeolojik yapısını, kabaca temel arazi ve örtü formasyonları olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Temeli teşkil eden Paleozoik arazisi; metamorfik şist, kuvarsit, kristalize kalker ve mermerlerden oluşmaktadır. Mesozoik arazisi ise, Üst Kretase'ye ait kireçtaşı, bazik ile ultrabazik kayalar ve şist, radiolorit, ofiolit ile kumtaşlarından oluşan iki ayrı melanjlî seri tarafından temsil edilirler (Yılmaz İ, 1971) (Şekil: 3).

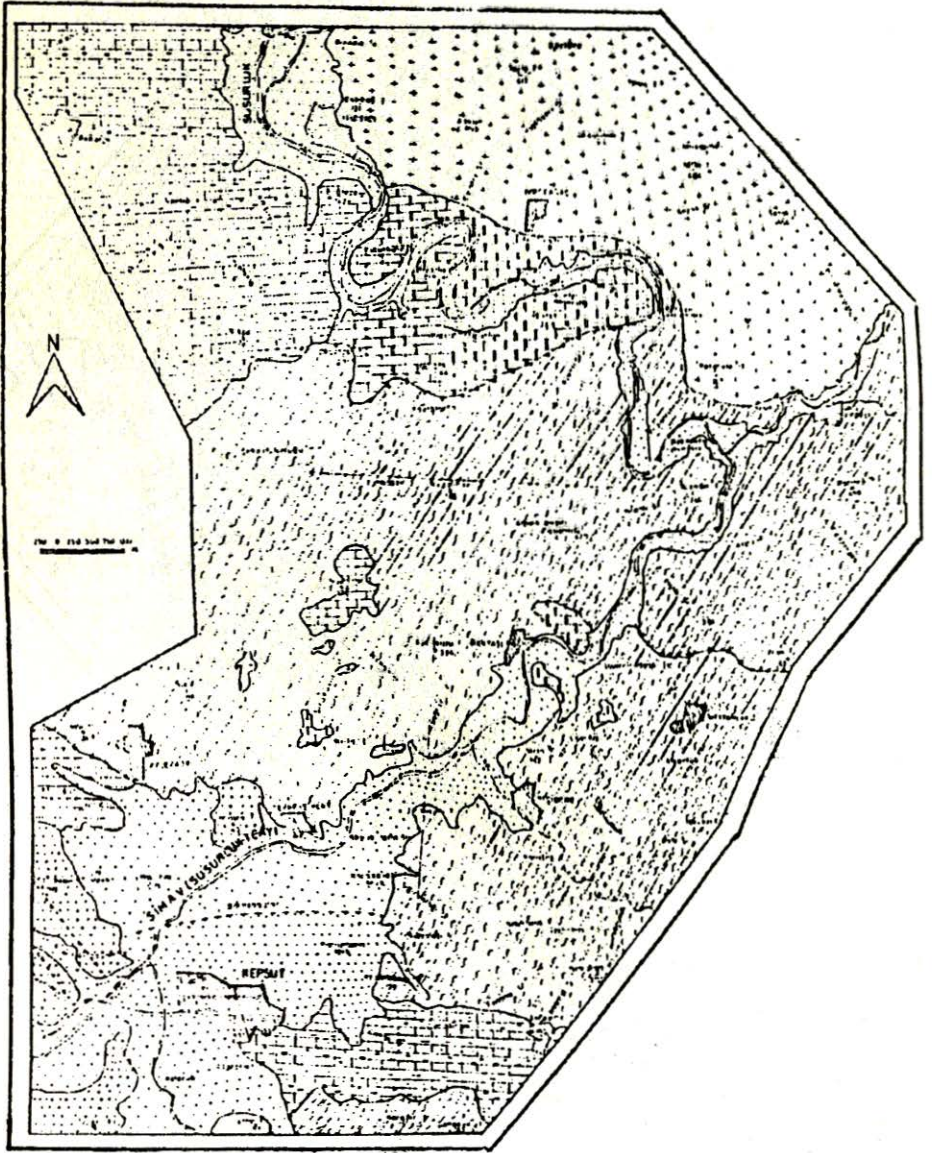
Sahadaki Tersiyer formasyonları, genellikle temelin diskordans örtü tabakaları halindedir. ancak Paleosen'i temsil eden granit intrüzyonu Paleozoik ve Mesozoik arazilerini keserek çıkmış ve sahada oldukça geniş bir örtü meydana getirmiştir (Yalçinkaya S. ve Diğerleri, 1980). Bölgede Alt ve Üst Miosen yaşlı volkanik kütlelerden (Ercan T. ve Diğerleri, 1984) daha genç oluşuklar olarak, Kuaterner'e ait alüvyonları görmek mümkündür (Şekil: 3).

Kepsut-Yıldızköy arasında kalan saha, Akdeniz ikliminin etkisi altındadır (Darkot B. - Tuncel M. 1981: 133). Kış mevsimi Akdenizde olduğu gibi yağışlı geçmekle birlikte, bu mevsimdeki ortalama sıcaklıkların düşük olması önemli farklardan birisini meydana getirir.

Bölgede bu iklimin özelliklerini yansıtan bitki örtüsünün kurak orman olması gerekir. Ancak, beşeri tahribatlar, sahanın Karadeniz'e yakınlığı ve yükselti faktörü burada bazı meşe türleri ile bozulmuş maki örtüsünün gelişebilmesine imkân tanımıştır.

Şekil: 2
Kepsut-Yıldızköy Arasında Susurluk Çayı Vadisinin Jeomorfoloji Haritası
(Kaynak: SOYKAN, 1991)

Şekil: 3
Kepsut-Yıldızköy Arasında Susurluk Çayı Vadisinin Jeoloji Haritası
(Kaynak: SOYKAN, 1991)

İŞARETLER

	Dalgali plato yüzeyleri		Menderes yeniği diklikleri		Kuaterner (Eski ve Yeni Alüvyon)
	Arızalı yüksek saha		Yüksekte kalmış menderes izi		Pliosen (Kalker, Kumtaşı, Marn, Kil)
	Dik ve devamlı yamaç		Kabul havzası		Miosen (Andezit, Dasitz, Aglomera, Volkanik Tüf.)
	Fay diklikleri		Alüvyal tıaban		Paleosen (Granit, Granodiyorit.)
	Eski oluk tabanı parçaları		Ovada eski mecra		Kretase (Şist, Radyolarit, Ofiolit, Kumtaşı, Kireçtaşı, Bazik ve Ultrabazik kökenli melanjlî seriler)
	Yüksek kademe yüzeyleri		Alüvyal taraçalar		Alt Trias (Metakumtaşı)
	Alçak kademe yüzeyleri		Kayma yamacı taraçası		Paleozoik (Şist, Mermer, Kristalize Kalker)
	Yarılmış alçak kademeler		Büyük (Feyezan) yatak		Bindirme
	Mütebariz tepeler		Örgülü geniş mecra ve kum adası		Fay, Muhtemel Fay
	Dar ve derin vadiler		Burun seti deposu		
	Yarma boğazlar		Tabii set (leve)		
	Derin gömük menderes		Birikinti yelpazesi		
	Menderes yamacı		Bindirme		

750 0 250 500 750 1000 M.

(Şekil: 2'ye ait)

250 0 250 500 750 1000 M.

(Şekil: 3'e ait)

YÖNTEM ve MALZEME

Literatür taraması yanında, arazi çalışmaları ile sahanın jeolojik, hidro-jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri gözden geçirilerek, oluşum ve gelişim açıklanmaya çalışılmıştır.

JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLER

A- Kepsut Ovası ve Yakın Çevresi

Güneyde Balıkesir depresyonunun kuzey kenarı ile kuzeydeki eşik sahası arasında alüvyal tabanların genişlediği bölümlerden birisi olan Kepsut ovası ile bu ovayı çevreleyen tepelik ve dağlık arazi bulunmaktadır.

Kepsut ovası; güneyde Susurluk çayının Kepsut epijenik yarma vadisinden çıktığı noktadan itibaren başlamakta ve Bektaşlar köyünün güneyine kadar daralarak uzanmaktadır. SW-NE doğrultusunda yaklaşık 6 km uzunluğa sahip olan ovanın genişliği ise 4 km civarındadır. Kepsut ovasında genişleyen Susurluk çayı

vadisi Tekkeköy'den sonra daralmaya başlar. Bu noktadan Bektaşlar köyüne kadar olan kesimde vadi tabanının genişliği, ortalama 750-1000 m. ler arasında değişir. Kepsut ovası, yaklaşık 24 km² lik bir alana sahiptir. Susurluk ayı, bu depresyonda SW-NE doğrultusunda kuzeydoğuya doğru, mecrasında hafif salınımlar gösteren menderesler resmederek uzanır. Ovanın mutlak yükseltisi 78-90 m. ler arasında olup, N-S istikametindeki eğim değeri, kuzeydoğuya doğru % 0.6'dır.

Kepsut ovasının çevresinde 300-650 m. ler arasında gelişmiş arızalı yüksek bir saha ile yükseltisi 200-250 m. ler arasında değişen ve nisbeten dar bir kısımda takip edilebilen eski oluk tabanı parçaları ile gömük menderesli vadiye ait eski menderes yamaçları yer alır. Çevredeki yüksek sahadan alüvyal tabana geçiş bazen de belirgin tepelerle olmaktadır (Şekil: 2).

B- Kepsut Ovasının Kuzeyi ile Yıldızköy Arasında G m k Menderesli

Susurluk ayı Vadisi: Bektaşlar Boğazı

Kepsut ovasının kuzeyi ile Yıldızköy arasındaki eşik sahası içinde gelişmiş olukta yaklaşık 20 km uzunluğunda, saplanmış gömük menderes karakteri arzeden Susurluk ayı vadisi yer almaktadır. Susurluk ayının 180-250 m. ler arasındaki bir olukta açmış olduğu boğaz "Bektaşlar boğazı" dır.

Bektaşlar boğazının batısında kalan kısmı, yükselti 300-650 m. ler arasında değişen ve akarsular tarafından parçalanmış arızalı topoğrafik bir görünüm arzeder. Boğaz oluğunun doğusunda ise düz ve dalgalı bir plato yüzeyi yer alır. Bu plato sathının yükseltisi 400-600 m. ler arasındadır. Topoğrafyanın bu yükseltisine bağlı olarak, akarsuların aşındırma gücü artmış ve saha derin bir Şekilde yarılarak, plato belirgin bir h l almıştır (Şekil: 2).

Bektaşlar boğazı boyunca Susurluk ayı vadisinin dikkati çeken en önemli özelliği gömük menderes Őekilleri göstermesi hatta tamamen gömük mendereslerden meydana gelmiş olmasıdır. Vadinin bu bölümünde litolojik sebeplerden dolayı alçak kademe yüzeyleri gelişmemiştir ve esas itibariyle buradaki menderesler "saplanmış gömük menderes" görünümü arzeder (Şekil: 2).

Susurluk ayı, Bektaşlar boğazında sayıları dokuzu bulan gömük menderes b kl m  resmetmektedir. Bu gömük mendereslerden özellikle Paleozoik Őistler içerisinde açılmış olanlar boyut ve görünüş itibariyle son derece karakteristik morfolojik Őekiller olarak g r l  r. Bektaşlar boğazında N-S doğrultusundaki eğim değeri % 1 ile kuzeye doğrudur.

Bektaşlar boğazı, Kepsut ovasının kuzeyi ile Yıldızköy arasındaki yüksek eşik sahası içinde gelişmiş olukta bugünkü eğim koşullarına uymayan "inkonsekant yarma bir boğaza" tekabül eder. Bu boğaz, iki alçak sahayı birleştirdiği için de tipik bir "birleştirme boğazı" karakterini kazanır. Mevcut delillere ve sahanın

jeomorfolojik gelişimine göre; Susurluk çayı bu kesimdeki alçak sahaların oluşumundan önce, Kepsut ile Yıldızköy arasındaki örtü depoları üzerine ilksel eğime uygun olarak konsekant bir şekilde yerleşmiştir. Susurluk çayı, gömülmeden önceki dönemde akış istikametindeki eğimin az olması nedeniyle menderesler resmederek akarken, meydana gelen epirojenik karakterdeki yükselme ve kaide seviyesi değişiklikleri üzerine yerini değiştirmeden kolları ile birlikte gömülmeye başlamıştır. İlk gömülme 250 m. lerden 170-200 m. lere kadar olmuştur. Daha sonraki safhada süratli bir tempoda gömülen Susurluk çayı, bugünkü karakteristik saplanmış gömük mendereslerin de oluşumunu sağlamıştır (Soykan A. 1991: 43) (Şekil: 2, 3).

Sahaya tabileri ile birlikte gömülen Susurluk çayı, sürempoze olarak yer yer sert temele, dar ve derin vadiler kazmıştır. Dirençsiz Pliosen depolarının bulunduğu kısımları da boşaltmıştır. Kepsut depresyonu ile Yıldızköy'ün batısındaki alçak saha bugünkü gömük menderesli vadinin gelişmesi sırasında böyle bir boşalmaya maruz kalmıştır. Örtü formasyonlarının bu sahayı önceki dönemlerde doldurduğunu ispatlar nitelikteki bakiyeleri boğazın açılmış olduğu alanda görmek imkânı olmamıştır (Şekil: 3).

Sahada örtü depoları bakiyelerinin bulunmayışı temeli örten Pliosen depolarının hızla aşınarak, süpürülmüş olabileceği fikrini vermektedir. Fakat güneyde; Kepsut ovasının güneydoğusunda ve kuzeyde Yıldızköy'ün batısındaki çukur kesimlerde örtü depoları bakiyeleri kalmıştır (Şekil: 3).

SONUÇ

Bölgenin bugünkü topoğrafik özellikleri kazanmasında, çeşitli jeomorfolojik birimlerin oluşumun ve gelişiminde birçok faktörün etkisi olmuştur. Bunların başında akarsular gelmektedir. Ayrıca, kaide seviyesinde meydana gelen değişiklikler, yapısal özellikler, formasyonların litolojik özellikleri ve genç tektonik hareketler önemli rol oynamıştır. Sahanın yer aldığı bölge, akarsuların aşındırma faaliyetine bağlı olarak, peneplene yakın bir karakter kazanmış daha sonra bu yüzey akarsular tarafından dar ve derin bir şekilde parçalanmıştır. Neticede bölgenin doğusunda dalgalı bir plato yüzeyi, batısında ise arızalı yüksek bir saha meydana gelmiştir. Susurluk çayı ve tabileri de yüksek eşik sahasına sürempoze bir şekilde gömülmüşlerdir. Susurluk çayı ve tabilerinin bu sahayı parçalamaları, gerek negatif östatik hareketler sonucu denizlerin alçalması gerekse karaların yükselmesi ile alçakta kalan kaide seviyesi, akarsular tarafından gerçekleştirilen parçalanma ve gömülmenin şiddeti üzerinde önemli rol oynamıştır. Bazı kesimlerde Jeolojik yapıda yer alan devamlı faylar ve şaryajlar topoğrafya şekillerinin oluşumunda kısmen etkili olmuştur. Yine, sahada yeralan farklı litolojik birimler, topoğrafya ve yükselti şartlarının ortaya çıkmasında önemli görev üstlen-

mişlerdir. Kaide seviyesindeki değişiklikler, aşınma ve boğulma şekillerinin oluşumunu da beraberinde getirmiştir.

Yukarıda ifade edilmeye çalışılan bütün etmenlerin ortak faaliyetleri sonucu Kepsut ovası ile Bektaşlar boğazının geliştiği ve sahanın bugünkü morfolojik manzarasını aldığı muhakkaktır.

KAYNAKLAR

1. AŞAR, E., ÇAVUŞOĞULLARI, G., YOLDEMİR, T., ÇİNE, S., KEP-SUTLU, N. (1982): "Balıkesir ve Kepsut Ovaları Hidrojeolojik Etüdü". D.S.İ. Gn. Md. 25. Böl. Md. Rap. (Basılmamıştır), Balıkesir.
2. DARKOT, B., TUNCEL, M. (1981): Marmara Bölgesi Coğrafyası. İst. Üniv. Coğr. Enst. Yay. No: 118, İstanbul.
3. ERCAN, T., GÜNEY, E., ÇELİKBAŞ, A., ATEŞ, M., KÜÇÜKKAY-MAN, A., TÜRKCAN, A., CAN B., ERKAN, M. (1984): "Bigadiç Çevresi-nin (Balıkesir) Jeolojisi ve Mağmatik Kayaçların Kökensel Yorumu". M.T.A. Enst. Balıkesir Bölge Arşivi No: 475, Balıkesir.
4. SOYKAN, A. (1991): "Kepsut-Susurluk Kuzeyi Arasında Susurluk Çayı Va-disinin Jeomorfoloji". İst. Üniv. Sos. Bil. Enst. Fiziki Coğr. Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamıştır), İstanbul.
5. YALÇINKAYA, S., ÖMER, P.A. (1980): Mustafakemalpaşa (Bursa) ve Dolayının Jeolojisi. M.T.A. Enst. Jeoloji Dairesi, Ankara.
6. YILMAZ, I. (1971): İ20a2, İ20a3, İ20d2 Paftalarının Jeolojik İncelemesi. M.T.A. Enst. Derleme, No: 6837, Ankara.